

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՔԱՐՈՁ

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՀԱՅՈՑ

Մեծասքանչ ճոխութեամբ ճըշմարիտ սիրով զաւրացեալք երջանիկ դասք զինուորութեան, համագումար միաբանութեամբ ճըշմարտապէս յաւէտ վառեալք սիրով Հոգոյն, թագաւորին Քրիստոսի քաջ զաւրականք և նահատակք յաղթաւդք ի պատերազմի, անքակ միութեամբ՝ անզով անձկութեամբ՝ միահոմեալ ի մարտ քաջութեան, լի հաւատով զաւրացեալք և զաւրացուցչին զանձինքս յանձն արարեալ, զառաջնասաղապ կրրիցըն կայտիս խորասուզելով, ըզմահ քան ըզկեանս ընտրելով անձամբ զանձին ըզսպիս ջընջելով. կենդանիք ճըշմարտապէս մահուամբ յանմահ թագաւորին զինուորութիւն վերակարգեցայք, բարեխաւսեցէք առ թագաւորն երկնաւոր վասըն տաւնողացըն ըզյիշատակըն ձեր, աղաչեմք:

Ով երջանիկ դասք զինուորութեան՝ քաջամարտիկք և արինահատակք, տունկք տենչալիք և բարունակք բարիք, շառակիք սիրունք և ստեղունք իմաստունք, ակունք պատուականք յեռեալք ի պըսակ թագին Քրիստոսի, բոյսք գովելիք և ծաղիկք սըխրալիք, ի սառնաստոռոյց լեռանց հիւսիսոյ հարաւային հողմով տապացեալք. բողբոջք բարիք արգասաւորեալք, ձայնեալք տիրապէս միաբանութեամբ ըստ հարսնական երգաբանութեան, երթ հիւսիսի տըխուր տեսութիւն, և զաւրացիք թեման բարեբեր ճըշմարտապէս կենդանասերեալ, որով ծաղկեն ուռք ալգեստանեաց արգասաւոր պտղաբերութեամբ, զոր ընկալեալ ճըշմարտապէս քաջ զաւրականք արդեամբք կատարեալ. բարեխաւսեցէք . . . :

Ղըկայք պանծալիք և նահատակք բաղձալիք, գունդք գովելիք և զինուորք քաջամարտիկք. զաւրեղք ահաւորք և ստուարք մեծութեամբ, ճոխք ճըշմարտապէս և խոնարհք հոգով, հաւանք հաւատով և ուխտապահք պատուիրանաւ, հնազանդք

հեղութեամբ և հրամանակատարք տէրութեան, կամայորդոր քաջալերութեամբ հաճոյական պատարագք զըտայք, մարմնով յերկրի զաւրաւորք զըտեալք՝ հաւատով յերկինքս պայծառացեալք, որով յամաթ արարեալ տիրապէս ըզկըրկնակի գունդըն թըշնամեաց, ստացեալ ճշմարտապէս առնուն գովելի և փառըս յաւէտ ցանկալի. բարեխաւսեցէք . . . :

Սիրալիր բերկրանաւք բարգաւաճեալ միաբան ճըշմարիտ դասք զինուորութեան, քաջ սպարապետն և արին վարդան ճըշմարտապէս շառակ սըրբութեան, ըզվեցբիւրեան գունդըն բանակին ի քառասաջ կարգըս յաւրինէր, պայծառագեցեստ յուսափայլութեամբ՝ ի յառազաստըն սուրբ հրաւիրեալք, կենդանարար խորհրդով ըզմայլեալք անքակ սիրով ի Տէր միացեալք, յուսով ի սպանդ ստուգապէս զիմեալք՝ աղաթելով հաճոյ զըտանել, պատարագք ընդունելի կամացն Աստուծոյ. բարեխաւսեցէք . . . :

Եւ տիրապէս սքանչելի միաբանութիւն գնդին գովելի, միահամուռ մաքսումամբ մարտուցեալ ի թշնամեացըն զիմադրութիւն, քաջապէս կացեալ յատենի և կարգաւորեալք ի պատերազմի, ընդ բաղմասուս[ն] գունդըն զազանացն աներկեւան հրպամբ խիզախեալք, ի յանցս ուղխիցն յառաջացեալք՝ զհեղեղ մեղաց կոխեալ ծանուցին, ի սաստկագին բախման բարկութեանըն տազնապ յերկրի մեծ երեւելին, ի զանազան զինուց սաստկութեան՝ բաղմապատիկ հնչմունք ձայնէին, որով յաւէտ արիքն ընտրէին և զաւրաւորքըն խիզախէին. բարեխաւսեցէք . . . :

Ստացեալ անուն քաջութեան յասպարիսի նահատակութեան՝ մեծ սպարապետըն քաջարանց վարդան, վտանգելոցն յաղնականութիւն արիաբար ձեռն կարկառէր, զտրկարացեալսն զաւրացուցեալ և զթըշնամեաց գունդն յաղթահարեալ, մեծ մաքսումամբ յերկրի կատարեալ՝ սիրով յերկինս պըսակաւորեալ, ընդ որս և թիւ դոյ նահատակացն մի հաղարաւ և եռատասամբք ի վեցեկի թիւ բովանդակեալ, պարծանք տիրապէս տանըս թորգովեան և բարեխաւսք տաւնախմբողաց, հայցողաց բանիս հայցեցէք յամենառատ Տեսողնէն զքաւութիւն, որ ունիք համարձակութիւն առ Տէր

դաւրական քարայրէք . բարեխաւսեցէք . . .

Ի յերկրի նահատակեալք և ի յերկինքս
պըստեալաւորեալք, երանելի դասք զինուո-
րութեան համագումար միաբանութեամբ,
զչար թընամին ամաչեցուցեալ՝ արձան
սիրոյ առ Աստուած կանգնեալ, զհրեշտա-
կաց դասս ուրախացուցեալ բերկրանալք
յինքեանս ըզձեզ ընդունելով, այսօր տաւնէ
մեծաւ ցընծութեամբ Հայաստանեայց սուրբ
եկեղեցի՝ ըզմեծահրաշ աւր ձեր յիշատակի,
յորս աղաչեմք զերանելի դասք զաւրա-
կանացդ բարեխաւս լերուք առ Տէր վան
ամենայն աշխարհի, պահել պարագայց
ամալք ըզդիտապետըն մեր . . . ամենայն
լրութեամբ եկեղեցւոյ սրբոյ, ըզթագա-
ւորն քրիստոսասէր՝ ամենայն զինուորա-
կան դասուքն յաղթաւզ լինել ի պատե-
րազմի, աւգոց բարեխաւսութիւն և պըտ-
ղոց առատութիւն, հիւանդաց առողջու-
թիւն և ամենայն պիտոյից լիութիւն: Ահա
յիշեսցես . . .

Եւ եւս առաւել . . .

Ձոնձինքս մեր . . .

Գոհարանութեամբ փառատրութիւն ի
բարձունս ամենասուրբ երրորդութեանդ
մատուցանեմք, որ զամենայն յամենայնի
լընուս առատապէս, բարեխաւսութեամբ
սուրբ և փառաւորեալ իսկուհւոյն և միշտ
կուսին Մարիամու, մարգարէականացըն
լըրման և շնորհի սկիզբն եղելոյ կարա-
պետին և մըկըրտէին Յովհաննու, կըրկին
բացաւղին զերկինս ի մարտի Ստեփաննոսի՝
սկզբնեղ վկային, խաչաչարչար նահատա-
կութեամբ մեր համայնիցըս Լուսաւորչին,
մըշտամըսունչ աղաւթիւք հայցմամբ ար-
տասուածորն ճըգնաւորաց, և ամենայն
հաճոյացելոց քոց աղօթիւք և խընդըր-
ուածովք, Ողորմեաց . . .

Ձեռ. Թ. 231

Հրատ. Ն. Վ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԵՂԻՇԷ ՊԱՏՄԱԳԻՐ

ԵՒ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ա.

Հայաստանի ցեղին կացութիւնը Ե.
Գարուն. — Ե. դարը որ Հայկական Մատե-
նագրութեան մէջ Ոսկեդար անունով ծանօթ
է, երկու մեծ եղելութիւններով նշանաւոր
եղած է: Այդ եղելութիւններէն առաջինն
է Հայ Գրերու Գիւտը, իսկ երկրորդն է
Վարդանանց Պատերազմը: Հայ Գրերու
Գիւտը տեղի ունեցաւ 404ին, Մեծն Մես-
րոպի ձեռամբ (405 – 408 ?): Վարդանանց
Պատերազմը՝ 451 Մայիս 26, Շաքաթ օր,
ստոյգ հաշիւներու համաձայն:

Գարազուլիս կազմող այս երկու իրո-
ղութիւնները, անմահացած են Հայկական
մեր Ազգային Մատենագրութեան մէջ:

Հայաստան, երկու մեծ և իրարու հա-
կառակորդ պետութեանց, Յոյներու և Պար-
սիկներու միջև բաժնուած էր (386):

Հայաստանի արեւելեան մեծ մասը
Պարսից, իսկ արեւմտեան մասը Յունաց կը
պատկանէր: Ըլլայ Յունա – Հայաստանը,
ըլլայ Պարսկա – Հայաստանը իրենց սեպհա-
կան և առանձինն թագաւորները ունէին,
որոնք ընդհանրապէս տիրապետող կառա-
վարութեանց արքունիքէն կախում ունէին:
Պարսկա – Հայաստանի վերջին թագաւորն
եղաւ, Հայ – Արշակունի թագաւորներէն
Արտաշէս կամ Արտաշիւրը, որ թագաւորեց
422 թուականին:

Հայ նախարարները տեսնելով որ, Ար-
տաշէս մօլի, անկարգ և անբարոյական
կեանք մը կ'անցնէ, իրենց մէջ կը համա-
ձայնին և Պարսից Վառմ Ե. թագաւորին
նամակ մը գրելով՝ Արտաշէսի զահազըր-
կումը կը պահանջեն:

Թագաւորին զահազըրկումը պահանջող
նամակը խմբագրելէն առաջ, Սահակ Պար-
թեկ կաթողիկոսին կարծիքն ալ առնել կ'ու-
զեն, հայոց խոհեմ կաթողիկոսը, անոնց
տեսութեան համակարծիք չըլլար և բողո-

